

Recenzja
rozprawy doktorskiej mgr Joanny Brzozowskiej
pt. „Ochrona konsumentów na rynku usług finansowych w Polsce
w warunkach nadużyć instytucji finansowych”

1. Podstawa prawna

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Joanny Brzozowskiej przygotowanej pod kierunkiem prof. zw. dr hab. Bogusława Pietrzaka opracowana została na podstawie uchwały Rady Naukowej dyscypliny ekonomia i finanse SGH z dnia 17 maja 2023. W piśmie z dn. 25 maja 2023 Wiceprzewodniczący Rady zwrócił się do mnie z prośbą o wykonanie recenzji rozprawy doktorskiej czy odpowiada ona ustawowym warunkom (Dz.U. z 2018 poz. 1669 z późn. zm.) przeprowadzenia czynności w przewodzie doktorskim i czy uzasadnia dopuszczenie Pani mgr Joanny Brzozowskiej do publicznej obrony. Recenzja powinna zawierać ocenę:

- oryginalności rozwiązania problemu naukowego,
- ogólnej wiedzy teoretycznej,
- umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy naukowej przez doktoranta.

2. Ocena formalna

Recenzowana rozprawa liczy 390 strony wraz ze spisem załączników, schematów, wykresów, tabel i bibliografią. Praca składa się z pięciu logicznie powiązanych rozdziałów oraz aneksu zawierającego siedem załączników o charakterze dokumentów. W zakończeniu pracy zawarte zostały również, wynikające z przeprowadzonych badań, rekomendacje dla ustawodawcy, instytucji chroniących prawa konsumentów oraz świadczących usługi finansowe. Praca ma charakter praktycystyczny.

Recenzowana praca zyskałaby na wartości gdyby Autorka przestrzegała zasad wynikających z teorii weryfikacji hipotez statystycznych. W teorii tej weryfikowaną hipotezę nazywa się hipotezą zerową (H_0) natomiast alternatywną (konkurencyjną) wobec niej określa się mianem hipotezy alternatywnej (H_1). Hipotezę zerową formuluje się w taki sposób aby dowieść jej nieprawidłowości, poprzez jej odrzucenie. Tymczasem, nawet w konkluzji dysertacji Autorka stwierdza, że „zrealizowane zadania badawcze pozwalają na stwierdzenie, że hipoteza badawcza została zweryfikowana pozytywnie” (s. 286).

Jest to praktyka często stosowana w publicznych dyskusjach, w których poszukuje się informacji i argumentów potwierdzających postawioną hipotezę, ale w badaniach naukowych może to prowadzić do nierzetelnych wyników. Praktyka ta nazywana jest w teorii weryfikacji

hipotez tzw. pozytywnym testowaniem hipotez, ale w badaniach naukowych „statystyk, filozof, psycholog – wszyscy oni zainteresowani są takim formułowaniem hipotez, których fałszywość można udowodnić materiałem empirycznym i w ten sposób potwierdza hipotezę alternatywną” (por. szerzej M. Szreder, *O weryfikacji i falsyfikacji hipotez*, „Przegląd Statystyczny” 2/3-2010 – opracowanie dedykowane doktorantom; PDF, yadda.icm.edu.pl).

Poza powyższą uwagę nie zgłaszam innych zastrzeżeń formalnych i wysoko oceniam styl pracy oraz profesjonalne korzystanie ze źródeł.

3. Ocena merytoryczna

Autorka dysertacji podjęła temat wyjątkowo ważny w obecnych uwarunkowaniach. Ochrona konsumentów i konkurencji stanowi ważny element mechanizmu rozwojowego gospodarki rynkowej i może wzmacniać procesy zrównoważonego rozwoju, albo je niszczyć, jeśli wiąże się z hazardem moralnym konsumentów lub dostawców produktów i usług.

Ograniczenie hazardu moralnego nie jest możliwe bez przemyślanego ładu instytucjonalnego i regulacyjnego.

Umożliwienie hazardu moralnego, po którejkolwiek ze stron, powoduje utratę zaufania i wiarygodności, a także stanowi zachętę nieuczciwych i nieetycznych działań. Jest to szczególnie ważne w systemie finansowym, który przecież opiera się na pieniądzu fiducyjnym, czyli funkcjonującym tylko na podstawie zaufania do emitenta waluty.

Ochrona konsumenta i uczciwej konkurencji okazała się szczególnie ważna w odpowiedzi na globalny kryzys i nadużycia ze strony instytucji finansowych, a działania na rzecz doskonalenia ładu instytucjonalnego i regulacyjnego stały się szczególnie pilne.

Zagadnienia te stanowią istotę studiów przedstawionych w recenzowanej dysertacji, której celem jest „przeprowadzenie wieloaspektowej oceny systemu ochrony konsumentów na rynku usług finansowych w Polsce na tle doświadczeń międzynarodowych oraz sformułowanie wniosków i rekomendacji”.

Środkami realizacji ww. celów, szczególnie wysoko ocenianymi przez recenzenta są:

- krytyczny przegląd instytucjonalnych modeli ochrony konsumentów i regulacji prawnych na rynku usług finansowych w Polsce i innych wybranych krajach;
- ocena wpływu ochrony konsumentów w Polsce na stabilność systemu finansowego;
- analiza doświadczeń międzynarodowych i formułowane na jej podstawie wnioski finansowym w Polsce.

Sposób realizacji celu dysertacji wskazuje na dojrzałość badawczą Autorki.

Na podkreślenie zasługuje w szczególności zrównoważone podejście do analizowanych zagadnień.

Oceniając systemy ochrony konsumentów Autorka nie abstrahuje bowiem od możliwych ich konsekwencji dla pozostałych interesariuszy, a w szczególności stabilności systemu finansowego. Konsekwencje dla stabilności, oznaczające m.in. ryzyko kryzysów bankowych, to zagrożenie dla zrównoważonego rozwoju gospodarczego oraz podatników. Stabilność

finansowa rozumiana jest jako część szerszej kategorii jaką jest stabilność makroekonomiczna, a zatem jako dobro publiczne.

Autorka opisuje teorie ekonomiczne uzasadniające potrzebę ochrony konsumentów na rynku finansowym, trafnie zwracając uwagę na asymetrię informacji, hazard moralny, oraz nierealistyczność teorii *homo oeconomicus*. Nie kwestionując analizy teorii ekonomicznych przedstawionej w rozdziale II recenzowanej dysertacji, głównym walorem jest jednak podejście praktycyistyczne.

W tym zakresie na wyróżnienie zasługuje trafne zidentyfikowanie zjawiska *misconduct* jako nowego rodzaju ryzyka na rynku usług finansowych. Skala nadużyć związana ze zjawiskiem *misconduct* pokazuje, że może być ono istotnym źródłem ryzyka systemowego.

Autorka pokazuje przejawy *misconduct* na rynku usług finansowych w Polsce analizując trzy istotne przypadki: walutowe kredyty mieszkaniowe, ubezpieczenia na życie z funduszem kapitałowym oraz obligacje korporacyjne GetBack.

Wybór *case study* oceniam jako wyjątkowo trafny. Szczególnie ważny wydaje się przypadek „walutowe kredyty mieszkaniowe” ze względu na rozmiary zjawiska, konsekwencje finansowe, a przede wszystkim zagrożenie dla stabilności systemu finansowego.

Autorka wskazując w swojej analizie na wielowymiarowość zjawiska, rozbieżność interpretacji prawnych i ekonomicznych, nie podjęła jednak pewnego istotnego wątku, który powoduje problemy z rozwiązaniem tej kwestii oraz nieprzewidywalne długookresowe konsekwencje.

Kwestią tą jest po pierwsze, ułomność polskiego wymiaru sprawiedliwości i niestabilność prawa powodująca, że zjawiska *misconduct* pozostają często bezkarne, a interesy ekonomiczne kancelarii prawnych stymulują hazard moralny. W rezultacie odbywa się poszukiwanie pretekstów do podważania wieloletnich umów, a linia orzecznicza sądów kształtowana jest w sytuacji ewidentnego konfliktu interesów.

Po drugie, shorttermizm i systemy motywacji dla tzw. opiekunów lub doradców klienta powodują, że krótkoterminowe interesy ekonomiczne dostawców usług dominują nad ochroną konsumenta i działaniem na rzecz długoterminowego, zrównoważonego rozwoju.

Po trzecie, co Autorka wyjątkowo trafnie formułuje, obecne działania instytucji ochrony konsumentów stanowią poważne zagrożenie dla stabilności systemu finansowego w Polsce.

Misconduct w polskiej bankowości jest więc nie tylko zjawiskiem wielowymiarowym ale stymulowany jest sprzężeniem zwrotnym shorttermizmu i niewiarygodnego a także niesprawnego systemu wymiaru sprawiedliwości oraz ułomnymi działaniami Instytucji ochrony konsumentów.

Ten mechanizm tworzy poważne ryzyko systemowe.

Istotnym wkładem własnym Autorki do teorii i praktyki finansów jest analiza doświadczeń międzynarodowych z zakresu ochrony konsumentów na rynku usług finansowych, a szczególnie zmian które nastąpiły w wyniku doświadczeń kryzysu finansowego 2008. Wydaje się, że najciekawsze są konkluzje wynikające z analizy reformy systemu bankowego w Wielkiej Brytanii, która odbywała się pod wpływem raportu Independent Commission on Banking pod

przewodnictwem Sir Johna Vickers'a, a także ujawnionych w 2012 roku manipulacji stawkami LIBOR. Reformy te Autorka ocenia pozytywnie i konkluduje, że z perspektywy ochrony konsumentów najważniejsze było powołanie Financial Conduct Authority, rozdzielenie działalności detalicznej banków od pozostałej działalności oraz zaostrzenie kar dla menedżerów dopuszczających się nadużyć.

Analizując doświadczenia niemieckie, Autorka eksponuje połączenie funkcji nadzoru nad rynkiem finansowym ochroną zbiorowych interesów konsumentów, którą od roku 2015 sprawuje BaFin. Autorka ocenia, że w przypadku konfliktu interesów ochrony konsumenta ze stabilnością systemu finansowego, takie połączenie funkcji powinno sprzyjać rozsądnemu wważeniu różnych racji (s. 271).

Analiza rozwiązań z zakresu ochrony konsumentów w Wielkiej Brytanii, Niemczech i Australii służy Autorce do sformułowania rekomendacji dla Polski, które przedstawione są w zakończeniu dysertacji.

Ciekawym postulatem jest zmiana architektury nadzorczej w zakresie ochrony konsumentów na rynku finansowym polegająca na wyłączeniu usług finansowych spod nadzoru UOKiK i rozszerzenie mandatu KNF o ochronę zbiorowych interesów konsumentów. Zdaniem recenzenta jest to postulat trafny, mogący istotnie ograniczyć ryzyko systemowe wynikające z rozszerzającego się hazardu moralnego na rynku finansowym.

Trudno nie zgodzić się z innymi rekomendacjami Autorki, szczególnie dotyczącymi działań na rzecz zwiększenia stabilności przepisów prawa.

Generalnie, wysoko oceniam pracę pod względem merytorycznym. Na szczególne wyróżnienie zasługuje ponadto jej praktyczystyczny wymiar.

4. Uwagi końcowe i konkluzje

Reasumując, recenzowana praca nie tylko odpowiada warunkom ustawowym (Dz.U. z 2018 poz. 1669 z późn. zm.) ale ma walory o charakterze praktyczystycznym, a wdrożenie proponowanych przez Autorkę rekomendacji służyłoby zarówno lepszej ochronie konsumentów jak i stabilności systemu finansowego. Stanowi to wyraz umiejętności samodzielnego rozwiązywania problemów naukowych. Ponadto rozwiązanie problemu naukowego ma walor oryginalności bazujący na niekwestionowanej wiedzy teoretycznej.

Uważam, że recenzowaną pracę należy nie tylko dopuścić do publicznej obrony ale również, po pewnych skrótach i uzupełnieniach, opublikować.

Leszek Pawłowicz

Gdańsk, dnia 7 sierpnia 2023